

Global Civil Society in the Conditions of Digital Transformation

UDC: 351.071:316.32

DOI: <https://doi.org/10.15421/152246>

Korsun Vitalii

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0009-0009-1831-4079>, korsun.v.v@nmu.one
Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

Abstract

The purpose of the study is to determine the functions of global civil society and its influence on solving global problems in the conditions of digital transformation of society. The subject of consideration is also the interaction of institutions of global civil society with states, their interstate associations since sectoral interaction at this level in the conditions of digital transformation has recently undergone noticeable changes.

The "civilizing" function of the global civil society is noted since the latter is the subject of the formation of a new world order and a modern humanitarian outlook based on the primacy of justice and human rights. Various aspects of global civil society activity in the conditions of digitalization are considered, as one of the main factors in the formation of national civil society in countries that are in the process of transformation - such as Ukraine.

It is concluded that despite many definitions and concepts, civil society has one general understanding as a space outside the government, the family, and the market. This is the space in which individuals and collective organizations put forward common ideas and have common goals. In the conditions of digitalization, the formation of a global civil society has led to the expansion of ideas about the circle of civil society participants, both at the global and national levels. Today, they include, in addition to non-governmental organizations, public movements, groups of indigenous peoples, charitable and religious organizations, mass communication media operators (primarily the Internet, social networks, etc.), academic circles, diaspora organizations, lobbying and consulting groups, analytical and research centers, professional associations and foundations. This circle is constantly expanding both quantitatively and qualitatively. Even political parties and private companies can be considered elements of digital civil society. Public administration in the conditions of digital transformation is increasingly becoming the field of activity of various global institutions and structures, which are considered precisely as actors of global civil society.

Keywords: global civil society, globalization, civil society, social transformations, transnational corporations, digital transformation

Глобальне громадянське суспільство в умовах цифрової трансформації

Корсун Віталій

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)

Анотація

Метою дослідження є визначення функцій глобального громадянського суспільства та його вплив на вирішення глобальних проблем в умовах цифрової трансформації суспільства. Також предметом розгляду є взаємодія інституцій глобального громадянського суспільства з державами, їх міждержавними об'єднаннями, оскільки секторальна взаємодія на цьому рівні в умовах цифрової трансформації зазнає останнім часом помітних змін.

Відзначено "цивілізаційну" функцію глобального громадянського суспільства, оскільки останнє є суб'єктом формування нового світового порядку та сучасного гуманітарного світогляду, що ґрунтується на першості справедливості та прав людини. Розглянуто різні аспекти діяльності глобального громадянського суспільства в умовах цифровізації, як одного з головних факторів формування національного громадянського суспільства у країнах, що знаходяться у процесі трансформації – таких, як Україна.

Зроблено висновок, що незважаючи на багато визначень та концепцій, громадянське суспільство має одне загальне розуміння як простір поза урядом, сім'єю та ринком. Це той простір, в якому окремі особи і колективні організації висувують загальні ідеї і мають спільні цілі. В умовах цифровізації, формування глобального громадянського суспільства призвело до розширення уявлень про коло учасників громадянського суспільства, як на глобальному так і на національному рівнях. Насьогодні до їх складу входять окрім неурядових організацій, також громадські рухи, групи корінних народів, благодійні та релігійні організації, оператори засобів масової комунікації (в першу чергу Інтернет, соціальні мережі тощо), наукові кола, організації діаспори, лобістські та консультативні групи, аналітичні та дослідницькі центри, професійні асоціації та фонди. Це коло постійно розширюється як кількісно та і якісно. Навіть політичні партії і приватні компанії можуть вважатись елементами цифрового громадянського суспільства. Публічне управління в умовах цифрової трансформації все більше стає полем діяльності різноманітних глобальних інституцій та структур, які розглядаються саме як актори глобального громадянського суспільства.

Ключові слова: глобальне громадянське суспільство, глобалізація, громадянське суспільство, соціальні перетворення в Україні, транснаціональні корпорації

Вступ.

Насьогодні в Україні однією з актуальних проблем є цифрова трансформація публічного управління та вплив на цей процес глобалізації та глобального громадянського суспільства (Квітка, 2021). Повномасштабна військова агресія з боку РФ, загострення взаємовідносин між найбільш впливовими державами на глобальному рівні стало однією з причин загострення соціально-економічної і політичної кризи в країні, що в кінцевому рахунку зробило більш актуальним та необхідним діяльність в Україні інституцій глобального громадянського суспільства. Їх діяльність регламентується державою, проте "поле" роботи вийшло далеко за межі офіційних структур і стало одним з чинників формування і підтримки організацій громадянського суспільства в Україні. Зауважимо, що подібні процеси відбуваються у всіх країнах, що трансформуються. Тут громадянське суспільство не тільки формується в умовах жорсткого переходу до ринкової економіки, але й "привноситься ззовні", а не дозріває в умовах тривалого природного формування громадянських цінностей. Між тим, в умовах війни в Україні значно зросла громадська активність, значно більша частина населення долучається до традицій і практики громадянського суспільства переймаючи і засвоюючи міжнародний досвід глобального громадянського суспільства, в тому числі і з урахуванням новітніх процесів цифрової трансформації суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Глобальне громадянське суспільство є предметом численних досліджень, публікацій, конференцій і спеціальних доповідей як на Заході так і в Україні.

Серед західних авторів проблеми сутності та питання функціонування глобального громадянського суспільства досліджені в роботах У. Бека (2001), Е. Гідденса (2011), Дж. Кіна (2001), Дж. Розенау та Е. Чемпіль (1992) та багатьох інших. В їх роботах досліджуються різні аспекти взаємозалежності і взаємодії (протидії) глобального громадянського суспільства з державами і міждержавними об'єднаннями. При цьому, ця тема є невід'ємною від загального дослідження проблем глобалістики та цифрової трансформації світу.

Серед українських вчених тематика дослідження глобального громадянського суспільства виникла дещо пізніше але на сьогодні вже можна говорити про оригінальність та особливість багатьох робіт. З авторів таких досліджень можна виділити В. Бебіка (2006), В. Бураяка (2012), А. Карася (2003), А. Шаповалову (2009), Р. Войтовича (2005),

С. Квітку (2014; 2017) та інших. Відзначимо, що в роботах українських науковців в першу чергу розглядаються роль та значення різних неурядових організацій, які уявляються як носії ідеї громадянського суспільства. З огляду на цю позицію частіше досліджується еволюція поглядів на сутність громадянського суспільства, аналізуються історичні та національні модифікації, розглядаються тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні.

Аналіз сутності глобального громадянського суспільства в умовах цифрової трансформації, зустрічається не так часто, але все ж таки присутній у науковій площині в Україні. В цих роботах глобальне громадянське суспільство розглядається у контексті еволюції поглядів на сутність громадянського суспільства взагалі, аналізуються його історичні та національні модифікації у світі (Співак, 2010; Шайгородський, 2013; Шепелев, 2013).

Незважаючи на велику кількість наукових робіт щодо глобального громадянського суспільства, слід відзначити, що в цих феномен розглядається переважно з позицій політології, правознавства або міжнародних відносин. Маємо констатувати недостатню вивченість глобального громадянського суспільства з точки зору науки публічного управління. Між тим саме з цієї позиції можна побачити, що в Україні спостерігається затримка із формуванням національного громадянського суспільства, відставання від світових та східноєвропейських тенденцій. При цьому, одним з важливих факторів такої затримки є відставання у процесі цифрової трансформації публічного управління. Ця затримка призводить до постійних загострень у сфері комунікації влади та суспільства, що, у свою чергу, впливає на роль та місце організацій, які по аналогії з подібними зарубіжними структурами, можна віднести до громадянського суспільства. Між тим діяльність цих організацій іноді виглядає як деструктивна по відношенню до держави і пов'язана саме з європейськими тенденціями активного перетворювального впливу глобального громадянського суспільства на розвиток національного громадянського суспільства.

Метою дослідження є визначення функцій глобального громадянського суспільства та його вплив на вирішення глобальних проблем в умовах цифрової трансформації суспільства. Також предметом розгляду є взаємодія інституцій глобального громадянського суспільства з державами, їх міждержавними об'єднаннями, оскільки секторальна взаємодія на цьому рівні в умовах цифрової трансформації зазнає останнім часом помітних змін.

Результати дослідження.

Глобальне громадянське суспільство походить з 2 феноменів, що виникли у 20-ому ст. - громадянського суспільства та глобалізації. У 21 ст. до цього додалась цифрова трансформація, яка впливає на зміни у всіх сферах діяльності людства.

Громадянське суспільство у власному значенні виступає зворотною стороною правової держави. Більш того, вони не існують одне без одного. Громадянське суспільство являє собою різноманіття не опосередкованих державою та сім'єю взаємовідносин вільних і рівноправних індивідів у умовах ринку і демократичної правової державності. Це сфера вільної гри приватних інтересів і індивідуалізму. Воно є продуктом буржуазної епохи і формується переважно знизу, спонтанно, як результат розкріпачення індивідів, їх перетворення з підданих держави у вільних громадян-власників, що володіють почуттям особистої гідності і готові взяти на себе відповідальність за подальший розвиток своєї громади або країни. У глобальному плані такі люди вболівають вже за долю своїх континентів і навіть всієї планети. Цифрова трансформація суспільства, або перехід від інформаційного до цифрового суспільства, значно впливають на сутність та практику діяльності глобального громадянського суспільства і його проявів на рівні країн і регіонів.

Громадянське суспільство має складну структуру, включає господарські, сімейно-родинні, етнічні, релігійні, правові відносини, мораль, а також неопосередковані державою відносини між індивідами як первинними суб'єктами суспільного життя, групами інтересів, рухами громадянських ініціатив і т. п. В громадянському суспільстві, на відміну від державних структур, переважають не вертикальні, а горизонтальні зв'язки - відношення конкуренції і солідарності між юридично вільними і рівноправними партнерами.

В сучасних умовах цифрової трансформації, поділ соціальної системи на громадянське суспільство і державу не тільки не втратив своєї актуальності, а й служить дієвим механізмом для своєчасного виявлення і запобігання етатистських і тоталітарних тенденцій, забезпеченню суверенітету народу по відношенню до влади.

Зауважимо, що для посткомуністичних країн формування громадянського суспільства являє собою необхідну умову переходу до ринкової економіки і правової державності. При цьому, спроби в короткий термін, ще до реального виникнення громадянського суспільства, ввести принципи правової державності не стають

успішними і можуть спричинити суспільні конфлікти в соціальній, економічній, етнічній площині.

Світовий досвід показує, що держава є одним з організаторів процесу формування громадянського суспільства. У цьому сенсі можна виділити що найменше 2 функції держави. Первісна і найголовніша функція – це законодавче забезпечення процесу формування громадянського суспільства, то б то створення нормативної бази для всебічної підтримки громадянської ініціативи та діяльності. Друга, не менш важлива функція держави в побудові громадянського суспільства – це забезпечення власної доступності й готовності йти на діалог з представниками інституцій громадянського суспільства, забезпечення надійного зворотного зв'язку і доступної прозорості дій.

Природно виникає питання про роль публічного управління у формуванні глобального громадянського суспільства. Наприклад В. Бебік (2006) визначаючи глобальне громадянське суспільство ставить його у відношення з "новостворюваною глобальною державою" яка начебто регламентує і, водночас, гарантує діяльність міжнародних неурядових організацій на глобальному рівні. Таку глобальну державу можна уявити скоріше як теоретичну конструкцію, але в умовах цифровізації неможна обійти увагою те, що міжнародні неурядові організації (МНО), а також транснаціональні неофіційні структури і громадські рухи стали одними з основних постачальників елементів нової глобальної архітектури. Їх роль постійно зростає, оскільки вони здатні здійснювати «правління без уряду» - тобто виконувати діяльність, яка зазвичай покладається на держави та міждержавні об'єднання. Іноді формула «правління без уряду» асоціюється з ідеєю скасування всякої державності і заміні її комунітарними зв'язками і місцевим самоврядуванням (Rosenau, & Czempiel, 1992).

Основою для зміни ролі організацій громадянського суспільства та виходу їх на глобальний рівень стало значне збільшення кількості МНО на початку 21 століття з початком активного впровадження цифрових технологій у всі сфери життя людства. Такі організації виявилися досить ефективними у формуванні глобального порядку денного, мобілізації міжнародної громадської думки, окремих міжнародних груп інтересів, які намагаються впливати на різні національні уряди та міжнародні урядові організації, спонукаючи їх удосконалювати свою діяльність і, паралельно, виступаючи важливою противагою лобістам цифрових ТНК.

Важлива роль МНО проявляється і у виробленні транснаціональних цінностей і норм за допомогою міжнародних моральних діалогів у цифровому комунікаційному середовищі. Ці норми, отримали назву «м'які закони». Вони не тільки сприяють глобальному нормативного синтезу, але й формують моральні засади, спираючись на які представники різних народів здатні домовлятися (McKinney, & Schoch, 2003). Іноді відмінності між транснаціональними нормами і міжнародним правом досить розпливчасті. Однак моральні норми є частиною глобального громадянського суспільства, а закони є інструментом держави навіть у тому випадку, коли вони, в кінцевому рахунку, являють собою форму інституалізації моральних норм. В даний час чітко проявляється вплив інституцій громадянського суспільства - транснаціональних груп підтримки і громадських рухів - як на вироблення морально-правових норм, так і на проблеми залучення до них уваги громадськості (Етционі, 2004).

Як приклад успішності таких дій інституцій глобального громадянського суспільства, можна згадати ситуацію, коли МНО об'єдналися, вимагаючи від Світового банку, МВФ і країн «великої сімки» списати заборгованість слаборозвинених країн. МНО наполягали на необхідності прощення боргів до настання нового тисячоліття. Найбільш активно така діяльність проводилась у Швеції, Данії та Великобританії, уряди яких, у свою чергу, першими поставили цю проблему на міжнародних зустрічах. Як результат, було здійснено списання боргу 26 країн, зокрема – за американськими кредитами майже на півмільярда доларів.

Не випадково в означених вище країнах інституції глобального громадянського суспільства активно виступають за світовий екологічний порядок денний – проти потепління клімату, зменшення викидів СО тощо. На більшість держав Європи та ЄС це має значний вплив і призвело до прийняття відповідних рішень.

Не можна віднести всі досягнення на рахунок МНО, але також не можна не відзначити що саме вони вплинули на рішення урядів та міжнародних урядових організацій зайнятися глобальними проблемами. МНО, які з впевненістю можна віднести до організацій глобального громадянського суспільства, дійсно домагаються вирішення багатьох проблем або, як мінімум, вносять значний вклад в їх рішення (Barber, 2000).

Активізації глобальних груп громадянського суспільства сприяв і цілий ряд конкретних умов. Ряд міжнародних державних організацій

підтримали включення представників громадянського суспільства до процесу прийняття рішень на міжнародному рівні. Наприклад, саміт ООН в області прав людини в 1992 році в Ріо-де-Жанейро надав кошти для раніше розсіяних груп для зустрічей і створення спільних платформ і мереж. Європейський союз дотримується аналогічного підходу, об'єднуючи різні організації глобального громадянського суспільства в рамках своїх механізмів управління.

У глобалізованому цифровому світі вихід інтересів господарських суб'єктів за національні рамки і зростаюча світова взаємозалежність супроводжуються становленням нових джерел зовнішньополітичної ініціативи – міжнародних неурядових організацій, приватних корпорацій і індивідів, які діють поряд з національними державами і міждержавними утвореннями. Їхні інтереси можуть не збігатися або вступати в протиріччя з національно-державними інтересами, як їх трактують національні політичні сили, політичні діячі, а також бюрократичні та аналітичні структури, що їх підтримують.

Поява нових, недержавних суб'єктів міжнародного життя кидає нові виклики світовій спільноті, вимагаючи створення глобальної політико-правової інфраструктури, яка дозволить враховувати міжнародні інтереси неурядових організацій, корпорацій і окремих людей, які можуть співпадати або не співпадати з інтересами держав. З іншого боку, в умовах цифрового комунікаційного середовища, поява нових акторів міжнародних відносин дозволяє приватним особам, не пов'язаним з урядами і політичними партіями, висловлювати своє ставлення до стану міжнародної безпеки та світових проблем, формулювати власні зовнішньополітичні інтереси. Саме стурбованість окремих людей долею світу відкриває можливість проводити міжнародні неурядові обговорення багатьох гострих світових проблем, готуючи тим самим наступні міждержавні рішення. Все це примушує уряди бути більш прозорими у зовнішній та зовнішньоекономічній політиці, ширше залучати громадян та корпорації до участі в її розробці та обговоренні (Global Civil Society, 2022).

В рамках ідеї «глобального управління без глобального уряду» була запропонована цифрова мережева модель управління процесом глобалізації. В її рамках держави активно взаємодіють з різними міжнародними, національними та субнаціональними інститутами, які представляють, в тому числі і приватний бізнес, і неурядові організації. Надзвичайно важливим є також конструктивний діалог з представниками академічного

середовища, аналітичними та дослідницькими центрами, засобами масової комунікації, профспілками. При цьому конкретна конфігурація «мережі», розподіл обов'язків між її учасниками кожного разу змінюється та пристосовується до вирішення тих чи інших завдань, що стоять перед світовим співтовариством. Ніякої апіорі встановленої ієрархії не може існувати. Це дозволяє збільшити координацію діяльності різних суб'єктів регулювання, які об'єктивно залучені в цей процес. Одночасно створюються «страхові» клапани, які дозволять у гострих випадках знижувати політичний і соціальний тиск. Таким чином в умовах цифрової трансформації на певну перспективу зберігається механізм, сумісний із збереженням національних держав як основної форми політичного устрою (Donahue, 2000).

Важливо відзначити, що управління на глобальному рівні у цифровому світі стає прийнятним лише в тому випадку, якщо воно не замінює собою управління, здійснюване національною державою, і якщо його вторгнення в автономію держав і міждержавних утворень є обґрунтованим з точки зору оптимальних спільних результатів.

Між тим, існує інша "сторона медалі" діяльності інституцій глобального громадянського суспільства. Стосується вона, як не дивно, дефіциту демократичного контролю в роботі МНО, що виявляється у відсутності реальної можливості домогтися, щоб вони стали підзвітними національним громадянським інституціям (Keohane, 1998). З цього приводу, відомий американський політичний аналітик Ф. Закирія, говорячи про воцаріння «нелиберальної демократії», зауважив, що Вудро Вільсон ввів Америки у 20 ст. під гаслом зробити світ безпечним для демократії. По мірі входження в наступне століття постало завдання зробити демократію безпечною для світу (Zakaria, 2003).

Інтерпретуючи цю максиму, німецький політолог Ф. Нушеер звернув увагу на суперечність між «глобальним управлінням» і «наддержавним управлінням» (Nuscheier, 1998). Природньо, що говорячи про останнє на думку спадає роль США у сучасному світі. За останні десятиліття, після розпаду СРСР, США стали «номером один» у світовій політиці і тепер вони сповнені рішучості зберегти за собою це місце. Визначення "міжнародний" і "транснаціональний" стали останнім часом означати "американізований" (Sassen, 1996). Феномен, коли за видимою оку грою економічної стихії проглядають дії політичних сил, не менш відомий, ніж феномен впливу на політику «невидимої руки ринку». К. Поланьї ,

ще у середині 20 століття, показав, як провідні країни для встановлення ринкових правил гри використовували військову і поліцейську силу (Polanyi, 1957). У 21 столітті ця практика набула ще більшого розповсюдження.

Відсутність механізмів саморегулювання в глобальній системі, яка саме покликана гарантувати безпеку розвитку цивілізації, змушує світову громадськість визнати як деякі загрозливі фактори людської діяльності взагалі, так і діяльність окремих держав, що провадять агресивну міжнародну політику яка призводить до дестабілізації глобальної системи. Агресія Росії проти України тому наочний приклад. В такій ситуації глобальне громадянське суспільство набуває особливого значення і його завданням є не просто декларування, а й досягнення реального здійснення прав і свобод людини, створення передумов громадянського компромісу і підстав світоглядного плюралізму.

З огляду на процес цифрової трансформації уявляється необхідним повернутися до самого поняття «глобальне громадянське суспільство». Іноді воно використовується для позначення світової суспільної структури, яка породжується МНО и організовує свою діяльність на основі транснаціональних соціальних норм, у протилежність всесвітній державі (або уряду), який спирається на закони. Це досить вузький підхід до такого різнопланового явища як глобальне громадянське суспільство.

Відомий та авторитетний фахівець з цього питання Е. Гідденс (2011), і багато інших західних дослідників, дотримуються більш широкого погляду і вважають, що глобальне громадянське суспільство – це широка публічна сфера громадянської активності, розташована між ринком, з одного боку, і державними і наддержавними утвореннями, з іншого.

За визначенням Д. Кіна, глобальне громадянське суспільство – це широкий, взаємозалежний і багаторівневий соціальний простір, в якому взаємодіють багато тисяч самостійних неурядових інституцій та способів життя. На його думку, це щось на зразок біосфери, яка, будучи відкритою і поліархичною, проявляє активність по горизонталі і вертикалі, вступає в конфлікти і компроміси, втягуючи у свою орбіту безліч організацій, громадських і комерційних ініціатив, коаліцій, соціальних рухів, мовних спільнот і культурних ідентичностей. При цьому, вони мають, щонайменше, одну спільну рису: через величезні географічні простори і часові бар'єри свідомо організують себе і свою соціальну активність, свій бізнес і свою політику, виходять за рамки національних кордонів, обмежуючись при цьому мінімумом

насилення і демонструючи максимальну повагу до принципів цивілізованого розподілу влади і відповідальності між різними образами життя. Цінність цього визначення полягає, насамперед, в тому, що воно акцентує увагу на двох ключових моментах, характерних для глобального громадянського суспільства в умовах цифрового суспільства. По-перше, це його роль як цивілізаційного ядра всередині глобального економічного і політичного простору, що постійно розширюється. Це накладає все більш істотний відбиток на характер самого світового співтовариства. Другим моментом є відносини глобального громадянського суспільства з ТНК, які, автор характеризує як "протириччє партнерство" (Кін, 2001).

Напроти, Е. Гіденс (2011) виключає бізнес і ТНК із числа інституцій глобального громадянського суспільства. Разом з тим він вважає, що на них можливо впливати ззовні. Більш того, саме в тому, щоб чинити такий вплив, він бачить основну місію глобального громадянського суспільства. Від успіху цієї місії буде залежати весь подальший хід глобалізації. Однак це зовсім не означає, що такий успіх гарантований задалегідь. Тут швидше питання, на яке ще належить знайти відповідь. Громадянське суспільство є фундаментальним фактором, що обмежує владу і ринку, і уряду. Ні ринкова економіка, ні демократична держава не можуть ефективно функціонувати без цивілізуючого впливу складових елементів громадянського суспільства. Якщо на національному рівні такий вплив громадянського суспільства на державу та бізнес проявляється у повній мірі, то прояв його "урівноважуючої ролі" на глобальному рівні ще залишається питанням.

Розповсюджена точка зору про можливість цивілізуючого впливу глобального громадянського суспільства на поведінку та принципи діяльності цифрових ТНК. Тим самим звертається увага на те, що є багато ТНК, керівництво яких приймає концепцію соціальної відповідальності бізнесу, а також корпоративного громадянства та відповідним чином будує свої відносини з персоналом, акціонерами, місцевими громадами, споживачами та іншими особами та організаціями, в тій чи іншій мірі причетними до їх діяльності. Тут доречно навести приклад придбання І. Маском цифрової платформи «Twitter» і зміна її діяльності у бік прозорості і реальної демократичності.

Втім, у світі визнано, що формування глобального економічного суспільства випереджає формування глобального громадянського суспільства. Останнє, в решті решт, повинно зіграти роль цивілізуючого ядра

всередині глобального економічного, соціального і політичного простору. То б то глобальний бізнес для глобального громадянського суспільства не є зовнішнім середовищем а, навпаки, є спорідненим фактором впливу на держави та наддержавні утворення. Однак важливо, щоб бізнес дотримувався тих же правил поведінки і тих же принципів поділу влади і відповідальності, якими керуються і всі інші учасники широкої сфери глобальної громадянської активності. В умовах цифрової трансформації тільки глобальне громадянське суспільство зможе «цивілізувати» глобальний бізнес в тій мірі, в якій традиційне національне громадянське суспільство це робить з національним бізнесом, і зможе перевести його від неоліберальної до соціально-відповідальної моделі поведінки. Те, наскільки, ефективно виявиться тенденція до соціально-відповідальної поведінки цифрових ТНК, і чи здатні вони будуть змінити пріоритети, якими керуються, буде залежати і від спроможності глобального громадянського суспільства до подальшої експансії, до кількісних та якісних змін у новому цифровому світі.

Кількість глобальних неурядових організацій постійно зростає. У 1990 році їх було близько 31 тис., у 2000 понад 37 тис. За останніми даними ООН 2022 року таких організацій вже понад 85 тис. (Global Civil Society, 2022).

Враховуючи цю тенденцію, можна стверджувати, що резерви зростання тут дуже великі. При цьому, якщо раніше основним об'єктом впливу громадських рухів і організацій була держава, то тепер це "почесне" місце зайняли ТНК і ті організації та структури, які встановлюють для ТНК правила гри, підтримуючи неоліберальний вектор глобалізації: МВФ, СОТ, різного роду саміти економічної і політичної еліти типу Давоського форуму, збори "великої сімки" або "двадцятки" і т. п. Керівники та активісти МНО прагнуть до того, щоб кожному офіційному саміту відповідав неофіційний, так як, на їхню думку, офіційні саміти являють собою тільки видиму частину того прихованого від громадськості і невідконтрольного демократичним силам механізму прийняття рішення, який діє на глобальному рівні і визначає вектор нинішньої цифрової глобалізації.

З початку 90-х 20 сторіччя практично кожен з відносно значущих офіційних самітів супроводжувався паралельним. Інтерес багатьох аналітиків до паралельних самітів пояснюється не лише їх роллю однієї з найважливіших інституцій глобального громадянського суспільства. Саме в паралельних самітах, що організують МНО, можна побачити свого

роду міст, здатний з'єднати «глобалізацію знизу» з «глобалізацією зверху» і тим самим покласти початок якісних зрушень як в самому характері глобалізації, так і в «глобальному управлінні».

Д. Кін (2001) свого часу запропонував поділити МНО на чотири основні категорії: «прихильники», «альтернативисти», «ізоляціоністи» і «реформатори». «Прихильники» приймають глобалізацію в її нинішньому, неоліберальному варіанті, «ізоляціоністи» і «альтернативисти» виступають з прямо протилежних позицій, відкидаючи саму капіталістичну основу, на якій та розвивається. «Реформісти» дистанціюються від крайніх точок зору як «антикапіталістів», так і «прихильників глобалізації». На його думку «реформісти» бачать своє завдання в тому, щоб надати процесам глобалізації більш цивілізований характер і, зберігаючи переваги капіталістичної моделі суспільного устрою, домагатися усунення або пом'якшення її ексцесів на шляху структурних реформ і перерозподілу благ, що створюються суб'єктами світового ринку. Погоджуючись з такою класифікацією все ж слід зазначити, що запропоновані інституціями глобального громадянського суспільства заходи, націлені на загальну мету – створити більш справедливий і гуманний світовий порядок, вирішити проблему керованості міжнародними економічними, соціальними і політичними процесами в інтересах переважної більшості людства.

Автори щорічника "Глобальне громадянське суспільство" відзначають, що натхненне глобальним характером проблем справедливості в XXI столітті, глобальне громадянське суспільство фокусується на тому, як актори громадянського суспільства в усьому світі розробляють, оскаржують і пропагують ідеї справедливості. На порядку денному глобалізації стоять стратегії по боротьбі з незліченним числом несправедливостей, з якими стикаються люди. Громадяни можуть претендувати на переваги національної держави, але все частіше групи, які взаємодіють у всьому світі, «колективізують» почуття несправедливості. Глобальне громадянське суспільство створює і розширює нові простори, щоб відновити справедливість як найвищого арбітра законів (Global Civil Society, 2022).

Надаючи першорядне значення взаємодії МНО з прихильниками «відповідальної і правової глобалізації» у політичних колах та еліті бізнесу, деякі автори відзначають, що стратегія інтеграції, до якої схильні останні, вимагає цифрових форм акредитації організації їх форумів або ж більш радикальних нововведень у процес глобального

управління, з тим, щоб глобальне громадянське суспільство мало свою думку і право голосу в глобальних механізмах прийняття рішень. Поки ж сформована в останні роки наднаціональна система прийняття рішень, тон у якій задають прихильники неоліберальної глобалізації, залишається, за деякими винятками, закритою і невідзвітною для громадського контролю.

Ще одним з важливих аспектів діяльності інституцій глобального громадянського суспільства в умовах цифрової трансформації є їх фінансова та матеріальна спроможність. У цій сфері виявляється, що одними з основних спонсорів МНО виступають ТНК та транснаціональні фонди - Форда, Гейтса, Сороса та інших. Також у числі спонсорів виступає і такий видатний інститут міжнародних фінансів, як Світовий банк. У понад 50% фінансованих їм проєктів беруть участь саме МНО (Anheier, Meghanad, Glasius, & Kaldor, 2011). Теж стосується в різній мірі й інших міжнародних фінансових інституцій.

Природно, що головною метою, яку переслідують корпоративні та фінансові спонсори, є інтеграція МНО в систему інститутів, що проводять «глобалізацію зверху» за неоліберальним сценарієм. Також не викликає сумнівів, що така "підтримка" покликана пом'якшити радикалізм МНО та рухів на кшталт антиглобалістів та "екологістів", та ввести їх діяльність у "кероване русло".

З іншого боку, зростання числа організацій глобального громадянського суспільства та їх впливу, змушує ті ж ТНК та міжнародні фінансові кола пом'якшувати свої позиції і, де на словах, а де й на ділі сповідувати доктрини соціальної відповідальності бізнесу та корпоративного громадянства, а також встановлювати зв'язки і йти на різні, в тому числі і формалізовані, способи взаємодії з неурядовими організаціями, як на міжнародному так і на національному рівнях. Таким чином, «відповідальна і правова глобалізація» генерується не тільки зовні, але і всередині корпоративно-фінансового сектора.

Між тим слабо контрольовані державами цифрові ТНК, що діють, як правило, на основі недемократичних процедур, справедливо викликають занепокоєння глобального громадянського суспільства. Глобалізація соціального простору помітно знижує можливості національних держав впливати на ті чи інші тенденції і явища, особливо у сфері діяльності неурядових транснаціональних інститутів – як ТНК, так і МНО. Нинішня неоліберальна модель глобалізації поступово вибудовує на міжнародних просторах власну вельми специфічну владну конструкцію, яка

обмежує можливості окремих держав і суспільств захищатися від гегемонії "нової універсальності" використовуючи звичні національні інститути та інструменти публічного управління.

В цьому плані вбачається обґрунтованою точка зору У. Бека, який відзначає у процесі глобалізації наявність двох фрагментованих і нерівноважних але взаємодоповнюючих векторів розвитку - падіння ролі національних держав і піднесення впливу глобалізованого ринку. При цьому, дезінтегрованість світового суспільства він пояснює відсутністю загальних глобальних державних інститутів, а процес глобалізації уявляє, як створення мережі зв'язків, що самопідтримуються, та різних соціальних просторів, які народжуються багатомірною тканиною взаємних переплетень і зобов'язань, що утворюються транснаціональними зв'язками.

Розвиток цифрового глобального капіталізму пов'язан з технологічними новаціями, які, у свою чергу, є цифровою технологічною базою і розвитку глобального громадянського суспільства. Можна навіть стверджувати, що чергова науково-технічна революція – цифрова – породила потужні можливості підвищення ролі як ТНК так і інституцій громадянського суспільства на шкоду національним державам. У цій ситуації соціальні права, як фактор справедливості поступово втрачають винятковий зв'язок з громадянством. Виникло нове поняття «економічне громадянство», яке полягає в тому, що його суб'єкти не держави, а інститути – фінансові ринки та фірми, яким у певний мірі підзвітні національні уряди. Національна політична ідентифікація поступово поступається місцем транснаціональній економічній ідентифікації. Наприклад, бути службовцем «Дженерал електрик», «SONY», «Siemens» може бути більш престижно, ніж бути американцем, японцем або німцем. Ця тенденція стала помітною ще наприкінці 20-ого століття (Camilireri, 1998).

Зауважимо, що основні принципи Загальної декларації прав людини, яка є правовою основою глобального громадянського суспільства, не ратифікована всіма державами – учасниками глобальних процесів. Але, тим не менш, Декларація формально дає можливість резидентам, що не є громадянами, відстоювати свої права у цивільних інститутах країн проживання. А це вже великий крок назустріч всім громадянам майбутнього глобального цифрового простору. Подібна ситуація активно дискутувалась у зв'язку з Brexit і захистом інтересів громадян країн ЕС, що залишаться жити у Великій Британії.

Ще одним аспектом розвитку цифрового глобального громадянського суспільства стала інституалізація ним "множинності" демократій. Можна виокремити два вектори руху у цьому напрямку. Перший відноситься до структурних можливостей і меж демократизації, характерних для кожної з диференційованих сфер – політичної, економічної та соціальної. Другий стосується зростання плюралізму демократичних форм усередині кожної з цих сфер. Дійсно, у найбільш розвинених країнах, практика взаємодії урядів з об'єднаннями роботодавців та організаціями, що відстоюють інтереси найманих працівників, для спільного вирішення між ними спорів і колективних домовленостей, вказує на те, що громадськість, яка відстоює цінності громадянського суспільства, може бути сформована навіть всередині інститутів, які функціонують на основі системного управління. Поступово така тенденція переноситься і на глобальний рівень, формуючи новітні форми діяльності цифрового глобального громадянського суспільства.

Висновки.

Глобальне громадянське суспільство з одного боку є похідним від національного громадянського суспільства, з іншого – створює можливості розвитку громадянського суспільства у країнах, що проходять процес трансформації. Незважаючи на багато визначень та концепцій, громадянське суспільство має одне загальне розуміння як простір поза урядом, сім'єю та ринком. Це той простір, в якому окремі особи і колективні організації висувають загальні ідеї і мають спільні цілі. В умовах цифровізації, формування глобального громадянського суспільства призвело до розширення уявлень про коло учасників громадянського суспільства, як на глобальному так і на національному рівнях. Насьогодні до їх складу входять окрім неурядових організацій, також громадські рухи, групи корінних народів, благодійні та релігійні організації, оператори засобів масової комунікації (в першу чергу Інтернет, соціальні мережі тощо), наукові кола, організації діаспори, лобістські та консультаційні групи, аналітичні та дослідницькі центри, професійні асоціації та фонди. Це коло постійно розширюється як кількісно та і якісно. Навіть політичні партії і приватні компанії іноді можуть розглядатися як інституції цифрового громадянського суспільства, переважно на глобальному рівні.

Сфери впливу інституцій цифрового глобального громадянського суспільства теж постійно розширюються. Особливо це помітно в міжнародних справах де їх діяльність стає

все більш актуальною і вагомою. Вони грають важливу роль в розробці світового порядку денного, в міжнародному законодавстві та дипломатії. Крім того, вони беруть участь у здійсненні і моніторингу ряду найважливіших глобальних проблем, які варіюються від питань торгівлі до скорочення бідності, від демократичного врядування до прав людини, від військових конфліктів до навколишнього середовища, від громадської безпеки до кіберзагроз. В силу цих причин, як міжнародні відносини так і внутрішні проблеми розвитку країн не можуть бути повністю охоплені без урахування дій інституцій глобального громадянського суспільства.

Існують різні теоретичні підходи для інтерпретації глобального громадянського суспільства. Є ті хто розуміють його як актора, який забезпечує прогресивний внесок в ефективність і легітимність міжнародної системи. Інші інтерпретують глобальне

громадянське суспільство як інструмент, який використовується наймогутнішими державами для просування своїх інтересів за кордоном, часто пропагуючи і популяризуючи ідеї, які є ключовими для їх національних інтересів. Треті бачать організації глобального громадянського суспільства в якості політичних авангардів, які можуть поширювати "інший" світогляд, що кидає виклик пануючому в світі, або в тій чи іншій країні, порядку. Нарешті, деякі стверджують, що концепція глобального громадянського суспільства, залишається виключно західною концепцією, яка нелегко поширюється у суспільствах, де соціальні та культурні традиції відмінні від європейських.

З нашої точки зору, важливо враховувати наявність таких різних точок зору при аналізі діяльності інституцій глобального громадянського суспільства та їх вплив на формування цифрового громадянського суспільства в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бebік, В. (2006). Глобальне громадянське суспільство: теорія, методологія, менеджмент. *Політичний менеджмент*, 2, 140-147
- Бек, У. (2001). *Що таке глобалізація?: Помилки глобалізму – відповіді на глобалізацію.*
- Буряк, В. В. (2012). *Громадянське суспільство в епоху глобальних трансформацій.* Відновлено з http://sn-philtcultpolsoс.crimea.edu/arhiv/2012/fil_24_3/004_buryak.PDF
- Войтович, Р. В. (2005). Глобальне суспільство як нова форма соціальної організації у сучасних умовах. *Державне управління: теорія та практика*, 2, 20-25.
- Гідденс, Е. (2011). *Наслідки сучасності.* Праксис. ISBN 978-59015-7490-4
- Етціоні, А. (2004). *Від імперії до спільноти: новий підхід до міжнародних відносин.* Науково-видавничий центр «Ладомир».
- Карась, А. (2003). *Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неklasичних інтерпретаціях.* (Монографія). Київ; Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
- Квітка, С. (2021). Цифрова трансформація в контексті концепції «Довгих хвиль» М. Кондратьєва. *Аспекти публічного управління*, 9(SI 1), 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>
- Квітка, С. А. (2014). Вплив глобалізації на взаємодію бізнесу та держави в Україні. *Аспекти публічного управління*, 2(9-10), 29-35. <https://doi.org/10.15421/151464>
- Квітка, С. А. (2017). Глобальне громадянське суспільство: між національними державами і транснаціональними корпораціями. *Аспекти публічного управління*, 5(3-4), 65-76. <https://doi.org/10.15421/15201711>
- Кін Дж. (2001). *Демократія і громадянське суспільство.* Прогрес-Традиція.
- Співак, В. М. (2010). *Глобальне громадянське суспільство: реалії та майбутнє.* Відновлено з http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2010_1/34.pdf
- Шайгородський, Ю. (2013). Громадянське суспільство в Україні: чинники й особливості формування. *Сучасна українська політика*, 28, 323-334.
- Шаповалова, А. М. (2009). Глобальне громадянське суспільство як чинник формування української самоврядності. Освіта регіону. *Політологія, психологія, комунікації*, 1, 57-60.
- Шепелев, М. (2013). Глобальне громадянське суспільство як концепт і соціальна реальність. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*, 33, 25-38. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2013_33_5
- Anheier, H., Meghanad, D., Glasius, M., & Kaldor, M., (2011). *Global Civil Society: 2011 / Gidens A. (Foreword).* Oxford Univ.Press.
- Barber, B. R., (2000). «Globalizing Democracy» in: *American Prospect*, September 11, 16.
- Camilleri, J. A., (1998). *The UN's Place in the Era of Globalization: A Four-Dimensional Perspective. Between Sovereignty and Global Governance: The UN, the State and Civil Society.* Houndmills; N.Y.
- Donahue, D. (Ed). (2000). *Governance in a Globalizing World. Brookings Institution Press.* Washington D. C.
- Global Civil Society: Yearbook.* (2022). Oxford. Access: <http://www.lse.ac.uk/globalGovernance/research/globalCivilSociety2022/home.aspx>

- Keohane, R. O. (1998). International Institutions: Can Interdependence Work? *Foreign Policy*, 10, 92-94.
- McKinney, M. L., & Schoch, R. M. (2003). *Environmental Science Systems and Solutions*. Boston: Jones & Barlett.
- Nuscheier, F., (1998). Global Governance versus Superpower Governance. *Internationale Politik*, 11.
- Polanyi, K., (1957). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston.
- Rosenau, J. N., & Czempiel, E-O, (Eds.), (1992). *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge: Ithaca (NY), London: Cornell University Press.
- Sassen, S., (1996). *Losing Control?: Sovereignty in an Age of Globalization*. N.Y.
- Zakaria, F. (2003). *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*. NY: W.W. Norton & Company.

REFERENCES

- Anheier, H., Meghanad, D., Glasius, M., & Kaldor, M., (2011). *Global Civil Society: 2011 / Gidens A. (Foreword)*. Oxford Univ.Press.
- Barber, B. R., (2000). «Globalizing Democracy» in: *American Prospect*, September 11, 16.
- Bebik, V. (2006). Global civil society: theory, methodology, management. *Political Management*, 2, 140-147
- Beck, W. (2001). *What is Globalization?: Fallacies of Globalism - Answers to Globalization*.
- Buryak, V. V. (2012). *Civil society in the era of global transformations*. Retrieved from http://sn-philcultpolsoc.crimea.edu/arhiv/2012/fil_24_3/004_buryak.PDF
- Camilireri, J. A., (1998). *The UN's Place in the Era of Globalization: A Four-Dimensional Perspective. Between Sovereignty and Global Governance: The UN, the State and Civil Society*. Houndmills; N.Y.
- Donahue, D. (Ed). (2000). *Governance in a Globalizing World*. Brookings Institution Press. Washington D. C.
- Etzioni, A. (2004). *From Empire to Community: A New Approach to International Relations*. Scientific and publishing center "Ladomyr".
- Giddens, E. (2011). *Consequences of modernity*. Praxis. ISBN 978-59015-7490-4
- Global Civil Society: Yearbook*. (2022). Oxford. Access: <http://www.lse.ac.uk/globalGovernance/research/globalCivilSociety2022/home.aspx>
- Karas, A. (2003). *Philosophy of civil society in classical theories and non-classical interpretations*. (Monograph). Kyiv; Lviv: Ivan Franko LNU Publishing Center.
- Keane, J. (2001). *Democracy and civil society*. Progress-Tradition.
- Keohane, R. O. (1998). International Institutions: Can Interdependence Work? *Foreign Policy*, 10, 92-94.
- Kvitka, S. (2021). Digital transformation in the context of M. Kondratiev's "Long Waves" concept. *Public Administration Aspects*, 9(SI 1), 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>
- Kvitka, S. A. (2014). The impact of globalization on the interaction between business and the state in Ukraine. *Public Administration Aspects*, 2(9-10), 29-35. <https://doi.org/10.15421/151464>
- Kvitka, S. A. (2017). Global Civil Society: Between Nation States and Transnational Corporations. *Public Administration Aspects*, 5(3-4), 65-76. <https://doi.org/10.15421/15201711>
- McKinney, M. L., & Schoch, R. M. (2003). *Environmental Science Systems and Solutions*. Boston: Jones & Barlett.
- Nuscheier, F., (1998). Global Governance versus Superpower Governance. *Internationale Politik*, 11.
- Polanyi, K., (1957). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston.
- Rosenau, J. N., & Czempiel, E-O, (Eds.). (1992). *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge: Ithaca (NY), London: Cornell University Press.
- Sassen, S., (1996). *Losing Control?: Sovereignty in an Age of Globalization*. N.Y.
- Shaigorodskiy, Yu. (2013). Civil society in Ukraine: factors and features of formation. *Modern Ukrainian politics*, 28, 323-334.
- Shapovalova, A. M. (2009). Global civil society as a factor in the formation of Ukrainian self-government. Education of the region. *Political science, psychology, communications*, 1, 57-60.
- Shepelev, M. (2013). Global civil society as a concept and social reality. *Bulletin of Lviv University. Series: International Relations*, 33, 25-38. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2013_33_5
- Singer, V. M. (2010). *Global civil society: realities and future*. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2010_1/34.pdf
- Voytovych, R. V. (2005). Global society as a new form of social organization in modern conditions. *Public administration: theory and practice*, 2, 20-25.
- Zakaria, F. (2003). *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*. NY: W.W. Norton & Company.